

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА МОДЕЛЕЙ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ, АНГЛІЇ ТА ШОТЛАНДІЇ

Вища освіта України – це більше ніж тисячі навчальних закладів різного рівня акредитації і різних форм власності. В їх складі 670 технікумів, коледжів (вищих навчальних закладів 1 і 2 рівнів акредитації), 337 університетів, академій та інститутів (навчальні заклади 3 і 4 рівнів акредитації). Тільки акредитовані вищі навчальні заклади мають право видавати документи про вищу освіту, які визнає держава.

Відповідно до закону України „Про вищу освіту” виокремлено 6 типів вищих навчальних закладів: університет, академія, інститут, консерваторія, коледж, технікум.

Існують класичні і профільні (технічні, технологічні, економічні, педагогічні, медичні, художні тощо) університети. На сьогодні в Україні діють 15 класичних університетів. Для структури і форми системи вищої освіти України характерним є одночасне одержання академічних (освітніх) та професійних кваліфікацій – професійну вищу освіту. Отримання освітньо-кваліфікаційного рівня підтверджується дипломом – документом про вищу освіту, що є одночасно і сертифікатом, і, у більшості випадків, ліцензій.

Підготовка кадрів у системі вищої освіти України здійснюється за ступеневою системою. Багатоступенева модель освіти проводиться з усіх форм навчання: очної, вечірньої, заочної, екстернатної та дистанційної.

Законом України „Про освіту” в Україні було введено систему вищої

освіти, що забезпечує підготовку педагогічних кадрів за освітньо-професійною програмою рівнів бакалавра і магістра, поряд із традиційними спеціальностями освітньо-професійного рівня спеціаліста.

Підготовка кадрів освітньо-професійного рівня бакалавра являє собою перший ступінь професійної вищої освіти, що має переважно академічне спрямування. Одночасно бакалаври набувають освітнього рівня базової вищої освіти, тобто освітню кваліфікацію.

В Україні реалізовує 3-4-річний цикл підготовки кадрів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра на підставі повної середньої освіти, що дає їм право на отримання відповідного напрямку підготовки професійної кваліфікації.

Здобута академічна (освітня) кваліфікація дає бакалаврам право на продовження навчання за будь-якою освітньо-професійною програмою підготовки кадрів освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста чи магістра з цього напрямку підготовки, після завершення якої випускники вищого навчального закладу здобувають закінчену вищу освіту і професійну кваліфікацію відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня. Освітній рівень закінченої вищої освіти дає право на продовження навчання за програмами підготовки наукових та науково-педагогічних працівників.

Підготовка кадрів освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста чи магістра являє собою другий ступінь професійної вищої освіти і має переважно професійну спрямованість. Цикл підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста або магістра не перевищує 1-2 років. Освітньо-кваліфікаційний рівень магістрів передбачає, за умови виконання вимог стандарту вищої освіти для педагогічних працівників, можливість виконання педагогічних функцій.

Отже, в Україні існує гармонійне об'єднання двоступеневої структури

вищої академічної освіти, що відповідає базовому і повному рівням вищої освіти, і професійній підготовці за трирівневою структурою, що відповідає освітньо кваліфікаційним рівням бакалавра та спеціаліста-магістра.

О.В. Глузман у своїй праці „Університетська педагогічна освіта” розглядає чотири моделі підготовки викладачів, які застосовують в університетах різних країн: основну, додаткову, паралельну та індивідуальну.

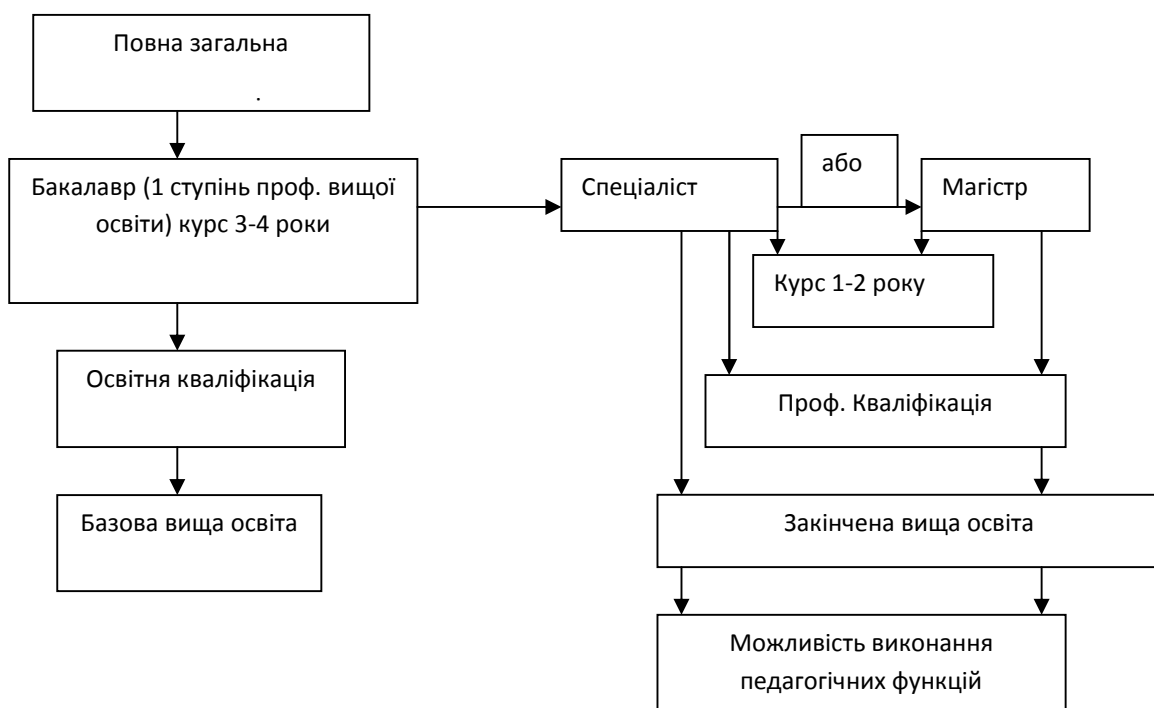

Схема 1. Структура вищої педагогічної освіти в Україні

Основна модель розрахована на тих, хто має базову вищу освіту або диплом молодшого спеціаліста, бакалавра-педагога. На першому році навчання студенти засвоюють сучасні методики і технології, опановують

основи педагогічної майстерності. Другий рік присвячено педагогічній практиці, результатом якої стає дипломна робота. Успішний захист дипломної роботи – підстава для присвоєння випускникам університету

педагогічної кваліфікації. Ця модель, здебільшого, практикується у класичних університетах переважно на 2-3 курсах навчання.

Суть додаткової моделі підготовки вчителя полягає в такому: студент, який закінчує спеціальну педагогічну освіту і здобуває спеціалізацію „викладача предметника”, може протягом одного року одержати другу спеціальність або кваліфікацію за подвійною спеціальністю. Паралельна модель являє собою іншу структуру. Після трирічного вивчення основних дисциплін, разом зі спеціальними предметами, студенти прослуховують курси психолого-педагогічного циклу, проходять педагогічну практику. В Україні таку модель, здебільшого, забезпечують педагогічні університети. Індивідуальна модель навчання дозволяє студентам визначитися із сукупністю навчальних курсів, набрати певну кількість залікових балів й отримати педагогічну кваліфікацію. У різних варіаціях ці моделі вже апробовані на певних етапах розвитку вітчизняної університетської педагогічної освіти, успішно застосовуються і є перспективними в підготовці педагогічних кадрів.

Відповідно до адміністративного поділу та усталених традицій система освіти Великобританії підрозділяється на три підсистеми: 1) Англія й Уельс, 2) Північна Ірландія, 3) Шотландія. Системи освіти Англії, Уельсу та Північної Ірландії за своєю структурою майже не відрізняються, у системі освіти Шотландії є свої традиційні особливості.

Вищу освіту у Великобританії представлено університетами і політехнічними коледжами. За структурою університети поділяються на колегіальні (до яких належать коледжі) й унітарні (до складу яких входять факультети і навчальні

відділення). Система професійної підготовки майбутнього вчителя у ВНЗ Англії є багаторівневою – бакалавр, магістр.

Ступені, що присвоюють студентам після успішного проходження курсу, можна умовно поділити на два ступені: бакалавріат (undergraduate programme) і магістратура (postgraduate programme). Більшість учителів виходять з університетів зі званням магістра гуманітарних наук в освіті або магістра точних наук в освіті. У середньому, студенти, які здобувають звання магістра того чи іншого профілю, навчаються 4 - 5 років.

Початкова Підготовка Вчителів (School-Centred Initial Teacher Training) - це аспірантська програма підготовки вчителів. Після закінчення курсів студенти одержують Сертифікат Аспіранта в Освіті (Postgraduate Certificate in Education, надалі - PGCE) і Статус Кваліфікованого Вчителя (QTS). Цей статус необхідний для викладання в державних школах Англії на всіх рівнях навчання (класи дошкільної, початкової, включаючи підготовчі, середньої освіти). Крім цього, учителі, які викладають учням з порушеннями слуху чи зору, повинні мати визнану спеціалізовану кваліфікацію, яка чинна три роки.

В Англії наступною сходинкою підготовки вчителів після PGCE є Магістр Наук в Освіті (Master of Sciences in Education - MSc). Для отримання цього ступеня необхідно закінчити річний курс навчання, до якого входять три основні дисципліни (наприклад, навчання в класі; педагогічна освіта і становлення вчителя; стратегія та навички дослідницької роботи в класі), додаткова дисципліна (природа шкільних дисциплін, тобто їх

філософський та ідеологічний характер), найчастіше одна із „базисних” шкільних дисциплін, іспити і захист дисертації, обсягом від 15 до 20 тисяч слів.

Вищим ступенем підготовки вчителів в Англії є ступінь Доктора Філософії (Doctor of Philosophy - PhD), який присвоюють після дворічного навчання, а точніше – науково-дослідницької роботи за обраною спеціальністю під керівництвом наукового керівника (інколи двох), усного іспиту і захисту дисертації, обсягом 100 тисяч слів.

Професійна підготовка майбутніх учителів в Англії здійснюється за паралельною, послідовною й альтернативною моделями. Більшість програм, відповідних паралельній моделі, призначені для викладачів

початкових класів, але також існують програми і для вчителів середньої школи. Ця модель традиційно є найпопулярнішим способом стати вчителем початкових класів.

Паралельна модель навчання зазвичай включає в Англії три роки повного навчання вчителя і завершується отриманням Статусу Кваліфікованого Вчителя (QTS) першого ступеня – Бакалавра Освіти (Bachelor of Education (Bed)) і Бакалавра Мистецтв або Бакалавра Наук в Освіті (BA(Ed) або BSc(Ed)). Таке навчання забезпечують коледжі „загального” профілю (General Training Colieges) університетського рівня і коледжі вільних мистецтв. Професійно-педагогічна підготовка за паралельною моделлю починається з першого року навчання і відбувається паралельно із загальною і спеціальною освітою.

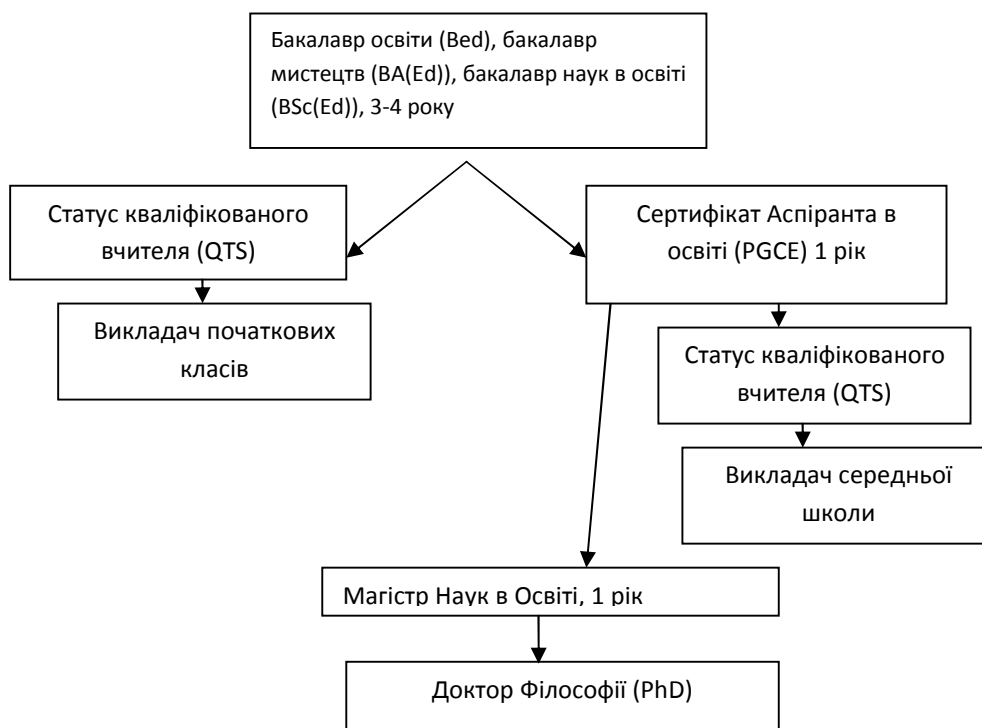
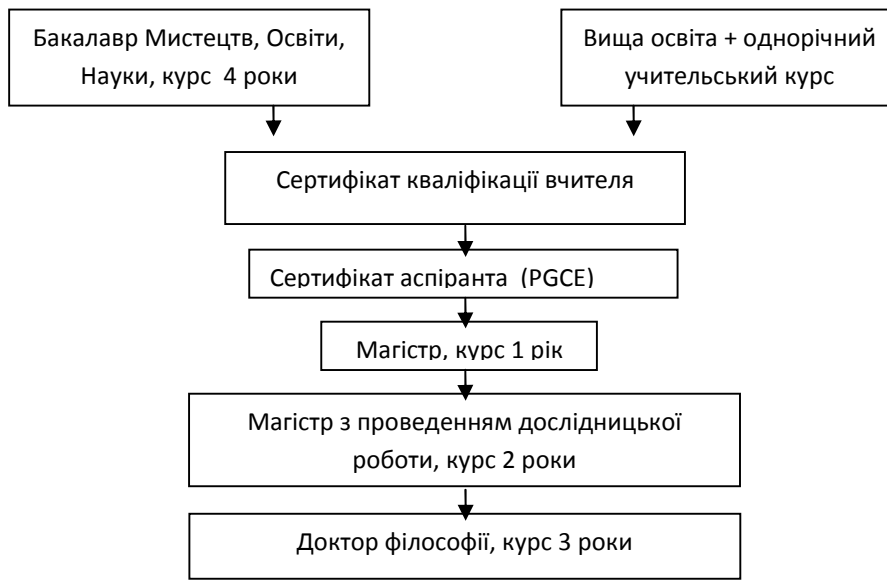

Схема 2 Структура вищої педагогічної освіти в Англії

Схема 3. Структура вищої педагогічної освіти в Шотландії

Традиційні програми підготовки за послідовною моделлю призначено для викладачів середніх шкіл. Послідовна модель навчання в Англії включає в себе три-чотири роки навчання з предмету (чи предметів) спеціалізації майбутнього вчителя, після закінчення якого він отримує перший ступінь (тобто BED), і наступного річного професійно-педагогічного навчання, після якого одержують другий ступінь – сертифікат про закінчення курсу освіти після університету (Postgraduate Certificate in Education - PGCE). Таке навчання забезпечують технологічні педагогічні коледжі (Colleges for Technical Teachers), художні педагогічні коледжі (Art Training Colleges) і педагогічні відділення університетів.

В Англії всі студенти, які навчаються за послідовною моделлю навчання на сертифікат PGCE для викладання в початковій школі, повинні пройти 18 тижнів педагогічної практики в школі. Якщо ж вони готуються для роботи в середній школі, то згідно з новими вимогами вони повинні пройти педагогічну практику протягом 32 тижнів.

Альтернативні шляхи одержання статусу кваліфікованого вчителя QTS в Англії включають у себе такі моделі: схему контрактного навчання вчителів; схему ліцензійного навчання вчителів; спеціальну схему навчання вчителів, які пройшли педагогічну підготовку в країнах, що не входять до Європейського Товариства; шкільні

центри початкової педагогічної підготовки вчителів.

Початок педагогічної кар'єри традиційно вважають найбільш відповідальним етапом у процесі професійного становлення вчителя в Англії. Про важливість цього етапу тривалістю від одного до трьох років та про пильну увагу до професійної адаптації молодого вчителя свідчить існування спеціальних програм, що в Англії одержали назву – пробний рік і тьюторинг (період адаптації і становлення професійної діяльності молодого вчителя під керівництвом більш досвідчених учителів школи). Усі студенти відразу після вступу до педагогічного коледжу або університету обов'язково прикріплюються до однієї зі шкіл згідно з контрактом, набувають практичних навичок. Багатоступеневість і варіативність – такими словами можна охарактеризувати систему освіти Шотландії.

Система освіти в Шотландії підтримується

державою, тільки 4 відсотки складають незалежні навчальні заклади. Навчання в державних навчальних закладах Шотландії доступне практично всім громадянам своєї країни, існують різні форми фінансової підтримки – державні фонди, гранти.

Порівняно із системою освіти в Англії, Шотландія має свої відмінності, які склалися протягом

віків і мають свою історію: для отримання стандартної вищої освіти необхідно 4 роки, але часто можна починати освіту із 2-го курсу. Післядипломна освіта включає річний інтенсивний курс для здобуття ступеня магістра, дворічний курс для одержання ступеня магістра з проведенням дослідницької роботи, і трирічний для ступеня доктора – еквівалент ступеня кандидата наук. У Шотландії існують свої, особливі традиції підготовки вчителів. Вони почали складатися ще 150 років тому. У Шотландії всі викладачі навчальних закладів повинні мати вищу освіту і вчений ступінь. Згідно з Актом про освіту 1872 року кожний провідний учитель повинен мати „сертифікат компетенції”, одержаний у відділі освіти Шотландії. Наразі склались два типи освіти для вчителя – це Бакалавр Мистецтв, Освіти або Науки.

Можна мати й іншу вищу освіту, при цьому закінчити однорічний „учительський” курс.

І в першому, і в другому випадку суттєвим є добре знання англійської мови і літератури, а для початкової школи – математики. Умовою для кінцевої реєстрації вчителя є ступінь бакалавра, відповідна професійна підготовка (методика, дидактика тощо), два роки стажування, тобто мінімум 6 років підготовки.

Аналіз англійського і шотландського досвіду в підготовці вчителів, дозволяє виділити такі відмінності в організації навчання в університетах під час підготовки вчителів:

1. Вища освіта в Англії і Шотландії є багаторівневою, бакалавр – магістр.

2. Для викладання в державних школах Англії і Шотландії на всіх рівнях навчання необхідно мати

статус кваліфікованого вчителя (QTS). Учительський корпус країни поповнюється тільки спеціалістами з вищою освітою.

3. Професійна підготовка майбутніх учителів у ВНЗ здійснюється за моделями: паралельною, послідовною, існують альтернативні шляхи отримання статусу QTS.

4. В Англії і Шотландії на психолого-педагогічні дисципліни виділяється у два рази більше часу.

5. В Англії збільшена тривалість проходження педагогічної практики в школі, що дає можливість розвивати в майбутніх учителів самостійність та активність в опануванні практичними навичками в майбутній професії.

6. В Англії і Шотландії під час навчання більше часу виділяється на самостійну роботу студентів (до 50% навчального часу).

7. У багатьох ВНЗ Англії і Шотландії існує практика закріплення за допомогою контрактів студентів з першого курсу навчання за певною школою і вчителями.

8. Уведення в дію трьох фундаментальних сфер освіти: мова, література, математика.

9. Наявність між студентом і викладачем тьютора-наставника, який допомагає студентові в становленні його професійної діяльності.

На нашу думку, аналіз моделей і структури педагогічної освіти в Англії і Шотландії, країнах із традиційно високим рівнем підготовки вчителів, дає можливість творчо використовувати англійський і шотландський досвід педагогіки та педагогічної практики. Особливо відмітимо фактор практики

закріплення студентів-першокурсників за певною шкалою і вчителями з метою набуття практичних навичок у майбутній професії і наявність між студентом і викладачем тьютора-наставника, який допомагає студенту в

його професійному становленні. Такий підхід до підготовки вчителя заслуговує на більш детальне вивчення з метою творчого використання його під час підготовки вчителів в українських університетах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Burnett J. The Universities of the United Kingdom// Commonwealth Universities Yearbook 1994 L, 1994. Vo 1.3

2. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование. – Киев, 1997. – С 51-78, 130-170

3. Законодавство України про освіту та науку. – К., 1999. – С. 3-15

4. Dr Valerie Hallam «General Teaching Council for Scotland» (GTCS)

5. Higher Education. A New Framework. L, 1991

6. Кремень В. Болонский процесс: сближение, а не унификация // Зеркало недели. – № 48. – 2003.

7. Mr Jim McNally «General Teaching Council for Scotland» (GTCS)

8. Райт С., Эйджер Д. Элитарность и демократизация высшего образования в Великобритании // Высшее образование в Европе. ЮНЕСКО. – 1992. – № 4. – С 8-12

9. Таранов И.Е. Несколько положений о роли образования и науки в современном обществе и государстве. Состояние дел на Украине. // Университеты. – 2001. – № 3. — С. 6-19.

Подано до редакції 11.08.06

РЕЗЮМЕ

Цель данной статьи – дать краткий сравнительный анализ моделей и структуры подготовки учителей в университетах Украины, Англии и

Шотландии, выделить различия в технологии обучения в университетах при подготовке учителей.

SUMMARY

The aim of the article is to give a brief comparative analysis of models and structure of training teachers in Universities of Ukraine, England and Scotland, finding similarities and differences in technology of training teachers in Universities of present countries.

Науковий керівник – доктор пед. наук, професор Р.І. Хмельюк